

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakulovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abdulkarim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохири Шаривович, Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохири Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MASALALARI

Isayev Jakhongir Muzaffarovich

Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori, Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti Iqtisodiyot va boshqaruv fakulteti dekani

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda qurilish materiallari sanoati korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni baholash mezonlari tahlil qilingan. Shuningdek bozor muhitining ta'siri ostida samaradorlikni baholashning uslubiyoti keltirilgan. Samaradorlikni oshirish imkoniyatlari va istiqbollari bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: qurilish materiallari sanoati, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, texnologiya, koeffitsiyent, samaradorlik, integral munosabatlar.

Abstract: The article analyzes the criteria for assessing the economic efficiency of enterprises in the building materials industry in modern economic conditions. A methodology for assessing efficiency under the influence of the market environment is also given. Suggestions on opportunities and prospects for increasing efficiency are given.

Key words: building materials industry, organizational and economic mechanism, technology, coefficient, efficiency, integral connections.

Аннотация: В статье анализируются критерии оценки экономической эффективности предприятий промышленности строительных материалов в современных экономических условиях. Также приведена методика оценки эффективности под влиянием рыночной среды. Даны предложения по возможностям и перспективам повышения эффективности.

Ключевые слова: промышленность строительных материалов, организационно-экономический механизм, технология, коэффициент, эффективность, интегральные связи.

KIRISH

Dunyoda aholi sonining ortib borishi bilan bog'liq holda birlamchi zaruriy ehtiyojlar tarkibidagi aholining yashash ehtiyojlarini qondiruvchi qurilish sohasi mahsulotlariga bo'lgan talabning ortishi natijasida yetarli tashkiliy-iqtisodiy infratuzilma hamda iqtisodiy salohiyatga ega bo'lgan mamlakatlarda qurilish sohasi iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlaridan biriga aylanib bormoqda. Xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, "yaqin 10 yillik kelajak (2030 yilgacha bo'lgan davr)da dunyo bo'yicha qurilish mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi har yili o'rtacha 2,3 %ga ortib borishi prognozlanmoqda. Ko'rsatib o'tilgan davrda rivojlangan mamlakatlar (AQSh, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari)da qurilish sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmida o'rtacha yillik 0,1 – 0,5 % atrofida pasayishi kuzatilsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda 5,0 – 8,0 % atrofida o'sishi kutilmoqda" ^[1]. Shu bois, qurilish materiallari sanoati hamda uning samarali faoliyatini ta'minlovchi jarayonlarda iqtisodiy, tashkiliy mexanizmlar hamda zamonaviy texnologiyalarini qo'llash orqali takomillashtirish talab etiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

A.A.Gusakov (A.A.Gusakov, 2004) qurilish tizimlari injeneriyasini asosiy tadqiqot yo'nalishi sifatida, qurilishda murakkab avtomatlashtirilgan texnik tizimlarni yaratish fani sifatida, qurilish obyektlariga tizimli yondashuvni qo'llash sifatida o'rgangan. D.Kachaeva (D.Kachaeva, 2018) o'z ishlarida qurilish sohasida axborot texnologiyalari va raqamlashtirish jarayonlaridan foydalanish o'zining afzalliklari sifatida tizimni virtual rejimda ko'rish, reja-grafikni avtomatlashtirish va to'g'ri shakllantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Qurilish sohasida va uning tashkiliy-iqtisodiy jarayonlarini takomillashtirish masalalari xorijlik olimlar D.Lambert ^[2], P.Druker ^[3], A.Dyubois ^[4] va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

Qurilish sohasini rivojlantirish, sohada bozor munosabatlarini chuqurlashtirish, qurilish sohasida boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishning ayrim nazariy va amaliy jihatlarini respublikamiz iqtisodchi olimlari R.I.Nurimbetov, Sh.N.Zaynutdinov ^[5], U.I.Djumaniyazov ^[6], A.Abdullayev ^[7], Sh.A.Dexqonov ^[8] kabilarning ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

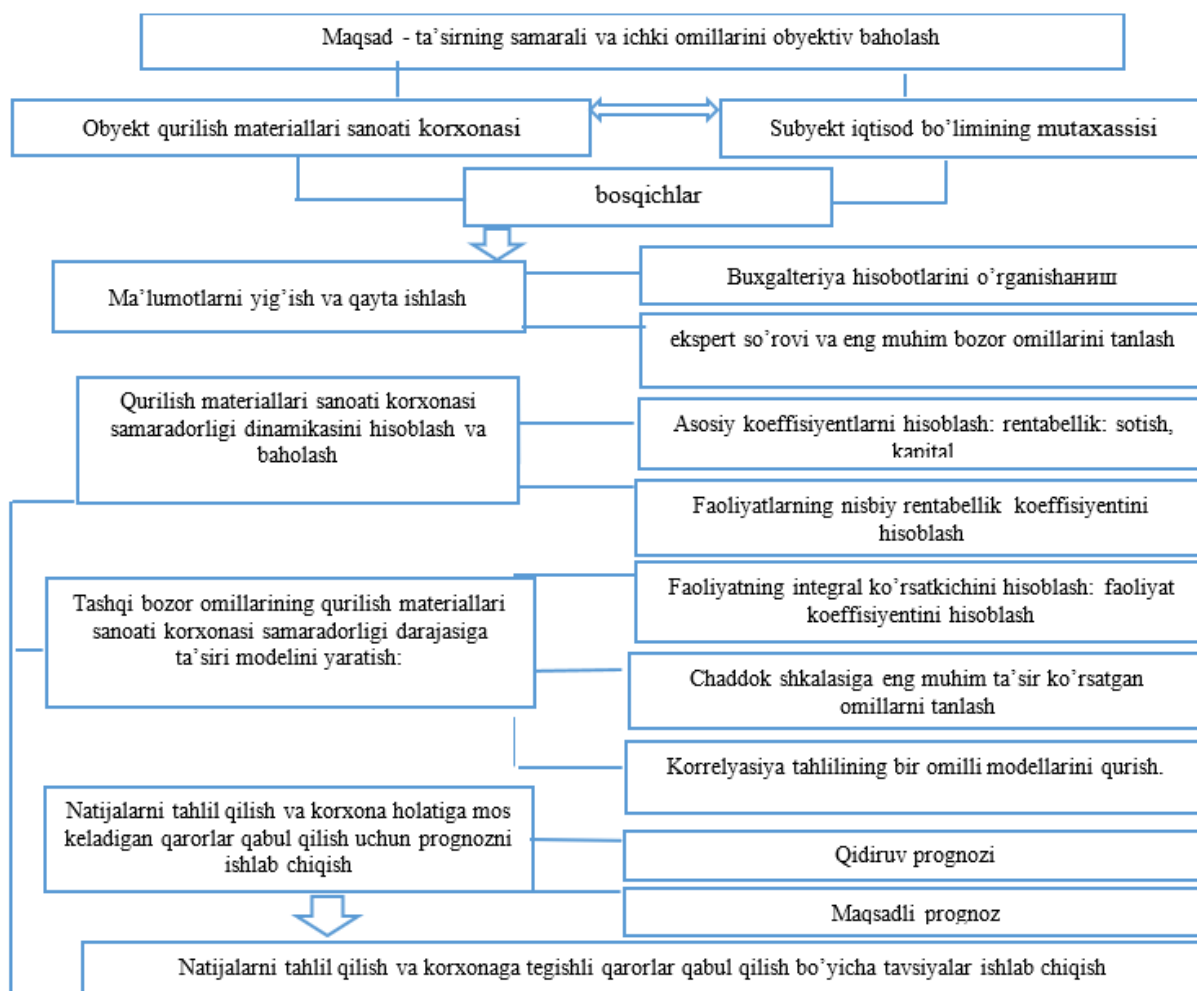
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolaning mavzusi qurilish industriyasi korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etishga bag'ishlangan bo'lib, birinchi navbatda mavzuning dolzarbligi asoslab berildi, xorijiy va mahalliy olimlarning ushbu sohadagi ishlari o'rganildi. Maqolada nazariy kuzatish, tizimli yondashuv, kuzatish, umumlashtirish, tahlil qilish, sintez qilish kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni rivojlantirish uchun zamonaviy shart-sharoitlar bozor munosabatlarining jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadi. "Bunday sharoitda sanoat korxonasining iqtisodiy samaradorligini baholash korxona ta'sischilari uchun ham, bozor iqtisodiyotining boshqa subyektlari uchun ham muhim vazifa hisoblanadi. Xalq xo'jaligining turli tarmoqlarining rivojlanish sur'atlari, texnologik taraqqiyot, mehnat unumdorligining o'sishi, eng muhim ijtimoiy muammolarni hal qilish ko'p jihatdan iqtisodiyotning real sektori – sanoatning faolligiga bog'liq. Bularning natijasida qurilish sanoati korxonalari iqtisodiy samaradorligini baholashning nazariy va uslubiy jihatlariga tubdan yangi yondashuvlarni ishlab chiqishning obyektiv zaruratini keltirib chiqaradi" [9].

Taqdim etilgan metodologiya qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash va bozor omillarining ta'sirini baholash uchun ichki ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi (1-rasmga qarang). Hozirgi vaqtda bozor muhitining ta'siri samaradorlikni baholashning an'anaviy usullarida o'z aksini topmagan.

1-rasm: Qurilish materiallari sanoati korxonasi faoliyati samaradorligini baholash uslubiyoti [muallif ishlanmasi]

Uslubiyotning asosiy maqsadi – samaradorlikni oshirish darajasi nazorat qilishga imkoniyatini beradigan yordamida natijalarni yakunini olish uchun tashqi bozor va ichki ta'siridagi omillarni baholashni amalga oshirish uchun barcha elementlarini tizimdagi ta'sirini o'zaro ta'minlash belgilanadi.

Uning asosiy vazifasi korxonadagi ko'rsatkichlarini samaradorligini kuzatib borish doimiy ravishda va tadqiqot natijalari asosida samaradorlik darajasi korxonada pasayishi to'g'risida xabardor qilishdan iborat.

Taklif etilayotgan uslubiyot o'z ichiga quyidagi bosqichlarni oladi.

Birinchi bosqich. Dastlabki ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash

Korxonaning o'tgan va joriy davrlar uchun buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarini o'rganish amalga oshiriladi.

Buxgalteriya (moliyaviy) hisoboti qurilish materiallari sanoati korxonasining mulkiy va moliyaviy holati va uning iqtisodiy faoliyati natijalari to'g'risidagi ma'lumotlarning yagona tizimidir. Bu tashqi va ichki foydalanuvchilar tomonidan qurilish materiallari sanoat korxonasining ishi bo'yicha umumiy ma'lumotlarni baholash uchun manba sifatida zarurdir. Bu tahlil ma'lum tizimdagi ko'rsatkichlar natijalari asosida aniq baholash uchun muhim bo'lgan barcha ma'lumotlar bilan bog'liq.

Xuddi shu bosqichda qurilish materiallari sanoati korxonasiga ta'sir qiluvchi samaradorlik tashqi bozor omillarini tanlash uchun, baholash usuli amalda tatbiq etiladi. O'ziga xos usulning xususiyati mutaxassislar uchun har tomonidan individual doimiy anonim so'rov tashkil etishdir. Buncha uslub mutaxassislarni o'zaro aloqasini va ish paytida yuzaga keladigan jamoa ta'sir va fikriga moslashishdan iborat. Ekspert baholash usulining maqsadi amaliyotchilarning tajribasi, bilimi va malakasi asosida korxona samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan tashqi bozor omillarini aniqlashdan iborat ^[11].

Mutaxassislarning javoblari o'rtasida yaxshi kelishuv mavjud bo'lgandagina guruh bahosini yetarlicha ishonchli, deb hisoblash mumkin. Buning uchun muvofiqlik koeffitsiyentidan foydalanamiz. Bu amaldagi taqdim etilayotgan baholashdan ekspert o'rganilayotgan omillar yoki obyektlar o'zaro izchilligini aniqlashda foydalanadi.

"M.Kandall izchillik ko'rsatkichini yoki muvofiqlik koeffitsiyentini (K) taklif qildi, u quyidagicha aniqlanadi:

$$K = \frac{S}{S_{max}} \quad (1)$$

Muvofiqlik koeffitsiyenti $0 < K < 1$ diapazonda o'zgaradi, 0 nomuvofiqlikka va 1 to'liq kelishuvga to'g'ri keladi. Agar muvofiqlik koeffitsiyenti qiymati 0,40-0,50 dan oshsa, baholash sifati qoniqarli, 0,70-0,80 bo'lsa yuqori hisoblanadi" ^[9].

Ikkinchi bosqich. Qurilish materiallari sanoati korxonasi samaradorligi dinamikasini hisoblash va baholash.

Faoliyat samaradorligini baholash moliyaviy ko'rsatkichlardan foydalangan holda amaldagi usullar asosida amalga oshiriladi. U ma'lum bir korxona faoliyatining xususiyatlariga eng moslashtirilgan ma'lum koeffitsiyentlar to'plamini hisoblash va tahlil qilishga asoslangan bo'lishi mumkin.

1-jadval: Qurilish materiallari sanoati korxonasi rentabelligi ko'rsatkichlari

Nomi	formulasi	Xususiyati
Sotishning rentabelligi	Sotish rentabelligi = Daromad / Sof foyda	Har xarajatdagi so'm uchun olingan daromaddagi foyda ulushini aniqlaydi. Ba'zida ma'lum bir vaqt ichida sof daromadning (soliqdan tashqari foyda) daromadga nisbati sifatida hisoblanadi
O'z rentabelik kapitali	O'z rentabellik kapitalining = sof foyda/davr asosida kapitali o'rtacha miqdori	Sof daromad asosida investisiya xarajatlari rentabelligini ko'rsatadi.
Kapital foydaliligi	Kapital foydaliligi = Soliq va boshqa foizlarni to'lashdan oldingi daromad / (Jami aktivlar - Qisqa muddatli majburiyatlar)	Korxona kapital qo'yilmalarining samaradorligini va foydaliligini belgilaydi.

Zamonaviy sharoitda qurilish materiallari sanoati korxonasi samaradorligini baholash uchun yangi ko'rsatkichni joriy etishni taklif qilamiz. Natijada, yalpi foydasi va xarajatlari sifatida – ishlab chiqarish tannarxi taqdim etiladi.

Buning sababi shundaki, rentabellik ko'rsatkichlari – bu yakuniy natijasi (foyda)ning faoliyatning sarflangan yoki qo'yilgan resurslarga nisbati belgilanadi.

Ishlab chiqarish mahsulot tannarxi ko'rsatkichlari samaradorligi bir-biri bilan bog'liqdir. U tannarxining ishlab chiqarish katta qismini belgilaydi va ishlab chiqarish mahsulot hamda shartlarining sotish o'zgarishiga bilan bog'liq. Ishlab chiqarishning iqtisodiy va texnik omillari darajasi xarajatlari sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu ta'sir texnologiya, texnika, tashkil etilgan ishlab chiqarishdagi o'zgarishlarga, sifatiga va mahsulot tarkibi uni ishlab chiqarishga sarflanadigan xarajatlari qarab miqdori o'zini o'zini ko'rsatadi ^[14].

Bundan kelib chiqadiki, korxona samaradorligi faoliyatini baholash uchun faoliyat natijasidagi yalpi foydani sotish tannarxiga to'liq va mavjud rentabellik ko'rsatkichlari bilan teng nisbatda tavsiya etilgan ko'rsat-

kichidan foydalanish mumkin. Muayyan korxona faoliyatini obyektiv baholash uchun qiyosiy rentabellik koeffitsiyentidan foydalangan holda qurilish sanoatining o'rtacha sanoat ko'rsatkichlari bilan qiyosiy tahlilni o'tkazish kerak:

$$R_{qiyos} = \frac{R_{korxona}}{R_{tarmoq}} \quad (2)$$

bu yerda: R_{qiyos} - qiyosiy rentabellik;

$R_{korxona}$ - korxonaning rentabelligi;

R_{tarmoq} - sanoatning o'rtacha rentabelligi.

Qiyosiy rentabellik koeffitsiyenti korxona samaradorligini tarmoqdagi o'rtacha ko'rsatkich bilan solishtirganda baholash imkonini beradi. "Bu korxonaga taqqoslash uchun ichki ko'rsatkichlar va omillardan foydalanishga, shuningdek, o'z faoliyatini tashqi ma'lumotlarga nisbatan baholashga imkon beradi, buning natijasida olingan natijalar obyektivroq bo'ladi.

Agar $R_{qiyos} < 1$ bo'lsa, korxonaning samaradorligi tarmoqdagi o'rtacha ko'rsatkichdan past bo'ladi va $R_{qiyos} > 1$ sharti bajarilgan bo'lsa, korxona samaradorligi tarmoqning o'rtacha ko'rsatkichidan yuqori bo'ladi. $R_{qiyos} = 1$ bo'lsa, korxona samaradorligi sanoatning o'rtacha samaradorligi darajasida bo'ladi" [10].

Jamiyatda har xil korxona va firmalar ochiq tizim bo'lib, uning iqtisodiy samaradorligini tashqi bozor muhiti bilan dinamik o'sishini baholab bo'lmaydi. Shuning uchun uning barcha asosiy elementlarini iqtisodiy samaradorligiga korxonaning ta'sir qiluvchi ichki omillari asosida birgalikda baholash kerak.

Korxona iqtisodiy samaradorligini baholash uchun birlashtiruvchi koeffitsiyentni olish maqsadida mavjud iqtisodiy samaradorlik darajasining ko'rsatkichini integral hisoblash taklif etiladi; u to'rtta ko'rsatkichni belgilaydi: korxona faoliyati uchun tashqi bozor muhiti baholash ikkita ko'rsatkichda aniqlanadi – bozor qiyosiy va ulushi rentabellik koeffitsiyenti, ikkitasi – sotuvdan olingan tushum va o'z kapitalining rentabelligi, iqtisodiy samaradorligini doimiy va o'zgaruvchi xajatlarni baholashdir. Uning ichki muhiti quydagicha:

$$Skor = \frac{R_{kor}}{R_{sox}} * \frac{Yalpi\ dar}{Xarajat} * \frac{Ayl\ mah}{Bozor\ sig'} * \frac{Yalpi\ dar}{Savdodan\ tush} * \frac{Yalpi\ dar}{O'z\ kap\ inv} \quad (3)$$

bu yerda: S_{kor} – korxona iqtisodiy samaradorligi;

R_{kor} – korxonaning rentabelligi;

R_{sox} – sohani o'rtacha rentabelligi;

Xarajat – korxonani xarajati;

Ayl mah – korxonaning mahsulot aylanmasi;

Bozor sig' – bozor sig'imi;

Yalpi dar – korxona daromadi;

Savdodan tush – korxona sadodan tushumi;

O'z kap inv – korxona o'z kapitali va investisiyasi

Integral indikatorning hisob-kitoblarini baholash uchun samaradorlik darajasi shkalasini qo'llash kerak, uni qurish uchun biz quyidagi formula yordamida intervalli qadamni (h) hisoblaymiz:

$$h = \frac{Q_{max} - Q_{min}}{n} \quad (4)$$

bu yerda: Q_m – integral ko'rsatkichning maksimal qiymati;

Q_{min} – integral indikatorning maksimal qiymati;

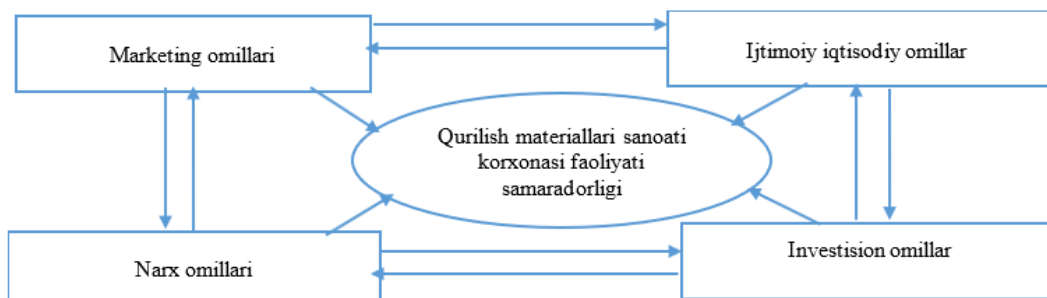
n – guruhlar soni.

Uchinchi bosqich. Tashqi bozor omillarining korxona samaradorligi darajasiga ta'siri modelini yaratish

Korxona ma'lum vaqt oralig'ida o'z faoliyatini qanchalik samarali amalga oshirganligini aniqlash va shunga muvofiq keyingi prognozni tuzish uchun uning faoliyatining ekologik omillarining ta'siri nuqtayi nazaridan samaradorlikni baholash kerak [13].

Buning uchun ekspert so'rovi yordamida korxona faoliyati samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy bozor omillari aniqlandi. To'rt guruhda takliflar asosida omillar tashqi bozorda qurilish materiallari korxonasi samaradorli tomonidan birlashish mumkin (2-rasmga qarahg):

1. Marketing elementlari omillari: korxonaning bozor sotuv ulushi, va hajmi, reklama xarajatlari va boshqalar.
2. Ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar omillari: iste'mol fondi (yoki xarid qilish xarajatlari) va xom ashyo resurslari importi.
3. Narx shakllari omillari: iste'mol narxlari (ulgurji va chakana) holati, inflyasiya darajasi, valyuta kursi.
4. Investitsion omillar: investisiyalar va bank foizi.

2-rasm: Bozor omillarining o'zaro bog'liqligi va ularning qurilish materiallari sanoati korxonasi faoliyati samaradorligiga ta'siri [muallif ishlanmasi]

Dastlab, korxona menejeri mavjud bo'lgan bozor hajmini baholashi kerak. Buning uchun bozor sig'imi, ya'ni korxona tomonidan ishlab chiqarilgan sotiladigan tovarlarni hudud bozoridagi hajmini aniqlaydi. Ushbu ko'rsatkichning dinamikasini baholash mintaqaviy bozorning konyukturasini aniqlashga, uning keyingi rivojlanishini bashorat qilishga va ma'lum bir raqabodosh korxonaning unga nisbatan faoliyatini baholashga aniqlab beradi ^[12].

Qurilish materiallari sanoati korxonasining bozordagi o'rni uning ulushi kabi ko'rsatkich yordamida baholanadi. Bu ichki bozorda sotilgan tovarlarning umumiy hajmida ma'lum bir korxona mahsulotining ulushi mavjud. Ushbu ko'rsatkichning rivojlanishi korxona iqtisodiyotini bozordagi o'zgarishlarga nisbatan qanchalik samarali rivojlanganligini aniqlash imkonini beradi. Korxonaning bozor ulushi tovar aylanmasining umumiy bozordagi sotuv hajmiga nisbati aniqlanadi va tahlil qilinadi:

Taklif etilayotgan omillarning qurilish materiallari sanoati korxona samaradorligiga ta'sirini o'lchash uchun korrelyatsiya tahlilidan foydalanishi kerak, chunki ular o'rtasidagi munosabatlarni bog'liqligi to'liq emas va risklidir. Ko'rib chiqilgan masala bir nechta tarkibiy qismlardan iborat:

- 1) samaradorlikka bevosita ta'sir qiladigan omillar aniqlanadi. Buning uchun korrelyatsiya koeffitsiyenti hisoblab chiqiladi va Chaddock shkalasi asosida eng yaqin yoki bir-biriga bog'liq munosabatga ega bo'lgan ko'rsatkichlar aniqlanadi;
- 2) keyingi bosqich korrelyatsiya tahlilining bir omilli korxona modelini yaratishdir.
- 3) Strategik rejalashtirish va korxonaning bozordagi real holatini baholash uchun bozorda talab va taklifning korxona iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini modellashtirish va olingan natijadan foydalanish asosida korxona samaradorligini kelajak uchun bashorat qilish ^[15].

Prognozlar maqsadiga ko'ra, ikki turga bo'linadi - qidiruv va maqsadli. Qidiruvda bashorat birlamchi bo'ladi o'tmishda va joriy yilda o'rganilayotgan obyektning rivojlanish tendensiyalarini kelajakda shartli ravishda davom ettirishga asoslanadi va urganilayotgan (omillarni) abstraktasiya qilinadi, bu korxona samaradorligini o'zgartirishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qurilish materiallari sanoati korxonasi o'zgargan tashqi muhit va bozor muhiti samaradorligini baholashda iqtisodiy ichki ma'lumotlari, balki tadqiqotlar bozori natijasidan foydalanishni shakllantiradi. Samaradorlikni baholash zamonaviy iqtisodiy ko'rsatkichlar sharoitida tashqi muhitning barcha parametrlari tegishligi, bozor sharoitlari, ko'rsatkichlar makroiqtisodiy o'zgarishi, jumladan, bozor omillarini alohida mamalakatimiz tomonidan tartibga solish hisobga ta'sirini oshirish kerak. Bozor kon'yunkturasini qurilish materiallari sanoati korxonasi samaradorligini baholash metodologiyasi taklif etilgan tashqi omillar aniq prognoz qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Global_construction_market_projections_from_2020_to_2030
2. Д. М. Ламберт; науч. ред. и предисл. В.И. Сергеева – М.: ИНФРА-М, 2017. – с. 6.
3. Drucker, P. (1977). People and Performance: The Best of Peter Drucker on Management. New York: Harper & Row. 317 p.
4. Dubois, A. The construction industry as a loosely coupled system: implications for productivity and innovation / A.Dubois, L-E. Gadde //Construction Management and Economics, 2002 – Vol.20, issue 7. – P.621-631.
5. Р.И.Нурибегов, Ш.Н.Зайнутдинов, С.К.Салаев., Б.Б. Жуманиязов, К.С.Ташмухамедова. Ўзбекистон минтақаларида қурилиш индустриясини ривожлантириш стратегиясининг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш. Монография. – Т. : Fan va texnologiyalar, 2017. – 288 б.

6. Джуманиязов У.И. Давлат-хусусий шерикчилиги асосида уй-жой қурилиши соҳасида корпоратив бошқарув механизмларини такомиллаштириш. И.ф.б.ф.д.(PhD) дисс.автореф. – Тошкент.: – ТДИУ, 2017.
7. А.Абдуллаев. Қурилиш соҳасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини ошириш стратегияси (Тошкент вилояти мисолида). И.ф.б.ф.д.(PhD) дисс.автореф. – Тошкент. – 2019. – 27 бет.;
8. Ш.А. Дехқонов Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш. Иқт фанл бўйича фал. докт.(PhD) дисс.автореф. Андижон.: – АДУ, – 2021.
9. Горбунова Е. Г., Шамрай Л. В. Оценка результативности управленческих решений по критериям экономической эффективности // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. – 2014. – № 2 (27). – С. 127.
10. Троянова Е. Н. Совершенствование методов управления эффективностью деятельности предприятия: дис.... канд. экон. наук. Саратов, – 2010. – 204 с.
11. Исаев Ж.М. “Значение повышения стратегической технологической конкурентоспособности промышленных предприятий”. ISJ Теоретические и прикладные науки 5, вып. 97 (2021): 22.
12. Isayev, J. (2023). The importance of the digital economy in the development of the construction industry. In E3S Web of Conferences (Vol. 460, p. 03008). EDP Sciences.
13. Isayev, J. (2023). The importance of the digital economy in the development of the construction industry. In E3S Web of Conferences (Vol. 460, p. 03008). EDP Sciences.
14. Yuldasheva, N. (2022). Scientific and Theoretical Aspects of the Development of Innovative Strategies in the Management of Industrial Enterprises. Bulletin of Science and Practice, 8(5), 457-461. (in Russian). <https://doi.org/10.33619/2414-2948/78/53>
15. Yuldasheva, N.A. Issues of active development of the digital economy. ISJ Theoretical & Applied Science. 05 (97). 375-379. Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.